

Bağlamsızlık, Zincir, Kopuş¹

Beni en çok etkileyen harf olan *H'ye...*

¹Bu yazı şu iki cümleye ve bu iki cümlenin kalıntılarına doğru “**dolaylı**” olarak yolculuk etmeye çalışır:
“Ahlâksal olay yoktur, yalnızca olayların ahlâksal yorumu vardır” (Nietzsche 2021, s.95).
“Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil” (Wittgenstein, 2020, s.15).

“Dışarda soğukta kalmış bir kirpiye acıyorsun ve onu birkaç solucanla birlikte eski bir şapka kutusuna koyuyorsun. Sonra kirpiyle birlikte kutuyu eski bir tavşan kafesine yerleştirip kafesin kapısını da zavallı hayvan canı istediğinde girip çıksın diye açıyor, altına da takoz koyuyorsun. Yiyecek aramaya çıksın ve karnını doyurduktan sonra kafesteki kutusunun sıcaklığına ve güvenliğine yeniden kavuşsun diye. İşte kutusunda bir süre onu tok tutacak yeterince solucanıyla oturuyor kafesinde kirpi. Daha o küçücük yaşta öldürücü bir ağırlıkta akan zamanı geçirmek amacıyla başka şeylerin ardına düşmeden önce her şey yolunda mı diye son bir bir kez göz atıyorsun çevrene. İyi davranışının gözlerine yansıyan ışıltısı her zamankinden daha ağır, zayıflayıp sönüyor. Tutuşmaya hazırdın o günlerde ama uzun sürmezdi bu pek. Başardığın bir işin ya da karşıtlarının önünde kazandığın küçük bir utkunun ya da anne ve babandan ya da öğretmenlerinden gelen olumlu bir sözün içinde uyandırdığı ışıltı kısa bir süre içinde yerini öncekinden farksız bir soğukluk ve donukluğa bırakarak yiter giderdi. O günlerde bile. Ama söz konusu gün böyle olmadı. Kirpiyi bir güz ikindisi bulmuş, yukarıda anlatıldığı gibi acıyıp almıştın ve yatma zamanın geldiğinde yapmış olduğun iyilik içini içini ısıtıyordu senin. Yatağının yanında diz çöküp Tanrı’ya tüm sevdiklerini koruması için uzun uzun dua ederken kirpiyi ekledin onlara. Ne kadar şanslı olduğu düşüncesiyle mutluydun çok sıcak yatağında dönüp durarak uyumayı beklerken yoluna çıktığı için. İki yanında kurumuş şimşir ağaçları uzanan daracık toprak yoluna. Sen, orada yatma zamanı gelene kadar nasıl oyalanırdım, diye kafa yorarken o yolun bir yanındaki şimşirlerin arasından çıkmış dosdoğru karşıya ilerlemeye koyulmuştu, işte o sırada yaşamına girmiştin onun. Oysa ertesi sabah yalnız yüreğindeki sıcaklık yitmekle kalmamış, yerini büyük bir tedirginliğe bırakmıştı. Her şeyin yolunda gitmediği gibi bir kuşku kaplamıştı içini. Her şeyi doğal akışına bırakıp kirpiyi yolunu izlemesi için özgür bırakmak daha tutarlardı belki de. Kafese dönme cesaretini toplaman için haftalar olmasa da günler geçti. Hiç unutmadın o zaman gördüklerini. Sırtüstü karanlıkta yatıyorsun ve o zaman gördüklerini hiç unutmadın. O pelteleşmiş kütleyi. O pis kokuyu” (Beckett, 2021, s.31).

B

Sisli bir havada çevrenin betimlemelerini anlatan cümlelerin yıkıcılığı nasıl yansıyor ise işte öyle yansıyor gözlerindeki şaşkınlık. Gri sadece bir renk değil, bir sarsıntıydı! Ezici huzursuzluğu içine çeken bunaltının tarifsizliğini hissettiren bir sarsıntıydı.

Uzun bir yol. Ağaçlar yok. Zemin ıslak. Nefesi engelleyen bir nem. Sessizlik. İnsanın hiç karşılaşmadığı ürpertici bir sessizlik.

Adımlarını yavaş yavaş ilerlettiğinde, her adımda, yol eksilmeye, aşınmaya başlıyordu. Yolun çıkıntılarının verdiği temas ayaklarındaydı. Geriye dönüp baktığında ise yolun yokuşlu gibi görünen zemini dümdüz ve hiçbir aşınma yoktu.

Kelimeler. Hepsi. Bugüne kadar öğrendiği, ona öğretilen bütün kelimeler, bildiğini zannettiği tüm kelimeler uğultunun gürültüsüyle yankılanıyordu kulaklarında. Fakat anlam yoktu.

Düşünceler. Birtakım düşünceler geçiyordu sersemlemiş beyninden. Ama bunlar soru işaretleriyle doluydu. Hiçbir kelime söylemeden, cümle kurmadan sadece soru işaretleri vardı beyninin okkalı kıvrımlarında! Üstelik bu soru işaretleri hiçbir cümlenin açıklayamayacağı kadar derindi. *Boşluğun her şeyi tutması* gibi...

Rüzgârın yıkıcı sesiyle sessizlik bozuldu. Geç gelen üşüme ile ilk kez bedeninin çıplaklığını fark etti. Vücuduna baktı; soluk, geçimsiz, cılız ve narindi bedeni. Göz kapaklarının kıpırtısındaki yavaşlık yüzünden bulanık görüyordu teninin rengini. Renk tasvirsizdi. Göz kapaklarını zorlayarak, cinsel organına baktı. Organ kendisini yitirmişti. Yıllar önce övündüğü kalınlığı yoktu. İncelmiş ve küçülmüştü. Titreyen ellerini organına götürdü. Okşadı. Her okşadığında derinin katmanındaki büyük yaralar avucunun içine batıyordu. Kan yağmurun zeminde bıraktığı suya hızlı hızlı damladı. Hızlandı. Daha çok. Rüzgârın gücü gibi, elinin titreyişine aldırmadan. Daha fazla, şiddetle, geçmişte övündüğü organının verdiği şiddetle okşadı uzantısını! Fakat hiçbir tık yoktu. Avucuna baktı. Elini döndürdü kendine doğru. Elinin her çizgisini kan kaplamıştı. Rüzgâr hiç olmadığı kadar sert bir şekilde önce eline vurdu, kan esintinin gücüyle etrafa yayıldı. Su ve kan birbirine karıştı. Cılız bedeni daha fazla dayanamadı esintinin mutlak kudretine. Zor oynayan göz kapakları hızlıca kapandı ve zeminin ıslaklığını sırtında hissetti.

Gözlerini açtığında rüzgâr kesilmiş, bulutlar ise yoğunluklarını arttırmışlardı. Karışık, tasvirsiz, benzersiz bulutlar bütün gücüyle sarmışlardı gökyüzünü. Dört bir yer kasvetle sarılıydı. Fakat sıcaklık son derece yüksekti. Ter ile uyandı. Sırtındaki soğuk su yerini tere bırakmıştı. Göz kapakları açılıp kapandığında akan yaşlar acı veriyordu belirsiz varlığına. İçinde kalan son umudu kullanarak etrafa dikkatle baktı. Hâlâ hiçbir şey yoktu. Toprak, ağaçlar, kuşlar, böcekler, hiçbir şey! Acısını dile getirmek, haykırmak istedi. Fakat konuşamıyordu. Sadece ağzını büyükçe açarak sessizce sessizliğe bağırdı.

Dakikalardan beri ağız. Mevcut olan acısı bu açıklık sayesinde dinmek bilmiyordu Nefesini tutarak, sona doğru ilerleyerek haykırmaya devam etti.

Ses, daima gelen, sönmeyen, tükenmeyen, gözükme bile görülen, duyulmasa bile duyulan, yıkıcı, sahici, geçmişin izlerini, zamanın tarihselliğini, kaderin gücünü anlatan o ses. Sanki bir bebeğin annesinin ellerini ilk defa tutuşu gibi masum, sanki bir babanın görüntüsünün hiç olmayışı kadar öldürücü o ses sonunda duyulmuştu.

Ağızını oynatarak “bitti,” dediği anda bir atın nal sesleri ona yıllar önce bir abisinin söylediği ama hiçbir zaman umursamadığı o cümleyi hatırlatmıştı: “Hayat hiçbir zaman suratının yere çarpmasına izin vermez. Tam betonu görürsün ve geri gelirsin.”

Çıplak bir anda ayağa kalktı. Zıpladı. Ellerini açtı. Avazı çıktığı kadar bağırdı: “Buradayım, buradayım!” Saçlarını yeni başlamış rüzgara veren adam kırıbacını vurdu. At hızlandı. Rüzgârın hızı ile atın koşma hızı neredeyse aynıydı. Yaklaştı yabancı. Çıplak yaklaşan mesafeden yabancının keskin yüzünü resmetmeye başladı: Saçlarının yanları uzun, önü kısaydı. Bıyıkları ince, kocaman burnu yerleşmişti yüzüne. Bakışlarında ise hiçbir şeyden emin olmama hissi vardı. Yabancının üzerindeki uzun ve oldukça bol olan giysi dalgalanıyordu. Yaklaştı. At durdu. Hemen inmedi. Bir süre sessizce bakiştılar. Çıplak ilk defa görmüyordu bu adamı ama ilk gördüğü zamanı ve onun kim olduğunu hatırlamadı. Yabancı bakışlarını çıplaktan hiç ayırmadan bakmaya devam etti. Acı dolu bir türlü bitmek bilmeyen yılların süresi gibi süren sessizlikle dolu olan bakışları atın kişnemesi bozdu. Bu sayede ikisi de gözlerini birbirlerinden ayırdılar ve yabancı atından indi.

“Lütfen kurtar beni, götür buradan.”

Yabancı gülümsedi: “Nereye”

“Nereden geldiysen, neresi kaldıysa oraya.”

“Hiçten geldim. Hiçbir yer kalmadı.”

Bu cevap karşısında çıplak gizlediği organından ellerini çekti. Umudun tükenişinin verdiği o sakinlik ile yere oturdu. Ellerini bacaklarıyla birleştirdi. Yabancı ise ona yönelttiği keskin bakışlarına devam ediyordu, hiçbir söz söylemeden. Sessizlik bir süre devam etti. Atın yeniden kişnemesiyle önce sessizlik bozuldu, sonra yabancının bakışları. Yabancı yavaşça çıplağın yanına oturdu. Gözlerini etrafı yeni kaplayan sise vererek konuşmaya başladı:

“Bir zamanlara mutluluğun doruklarındaydın. Kadınlar, pahalı arabalar, yüksek rezidanslar, sana itaat eden, boyundurluk altına aldığı yüzler, sayısız nesne ve her daim sana akıl veren yüksek teknoloji aletler... Fakat bütün bunları elinde tutan uygarlık seni şimdi çıplaklığından utanır hâle düşürdü!”

Yabancı konuşmaya devam edecekmiş gibi ağzını açtı fakat birden ağzını kapattı ve yeniden sessizliğe büründü. Çıplak uzaklara verdiği gözlerini bu susma karşısında hışımla yabancıya dikti ve sordu:

“Nasıl?”

Z

Başlangıçta çentik vardı...

Gece çökünce uyku bütün yaşamı karartırken, bir manyak uyumuyor ve duvarlara çentik atıyordu. Etrafındaki bütün kişiler uykunun verdiği rahatlığı derinlerine kadar hissederken bu “ilkel” manyak neden soğuğa aldırmadan duvarları karalıyordu? Aslında çok basit: Kendi anlamı için! Düşüncenin gücünü, düşünmenin mahiyetini ve rahatsızlığını anlayan herkeste olduğu gibi bu manyakta da kendi anlamını gösterme çabası vardı. Kazıdı duvarları, çentiklerini attı. Bugün, üzerinden binlerce yıl geçmesine rağmen, o “ilkel”in çentikleri hatırlanıyor. Gösterdiği anlama ise var olma çabası, çentiğine ise varlık göstereni deniliyor.

Çentiğin gücü bir sarsıntı olmasına rağmen, bu sarsıntı gözüküyor ve duyulmuyordu. Fakat görülen ve duyulan bir sarsıntı vardı: Korku!

Gök gürültüsü, uğultular, hayvanların görüntüleri ve sesleri, rüzgarın şiddeti... Bunların hiçbirinin ne demek oldukları, nasıl oluştukları **bilinmiyordu**. Bilinmezlik, korkuyu oluşturuyor, korku ise kaygıya dönüşüyordu. Bu kaygı maruz bıraktığı kişileri kaçırtıyor, bulundukları yerden hızla uzaklaştırıyordu. Freud buna *gerçekçi kaygı* demişti:

“Gerçekçi kaygı çok ussal ve anlaşılır bir şey olarak bizi sarsar. Onunla ilgili olarak onun bir dış tehlikeyi –yani beklenen ve öngörülen bir yaralanmayı- algılamaya bir tepki olduğunu söyleyebiliriz. Kaçma refleksi ile ilişkilidir ve kendini koruyucu içgüdünün bir sergilenişi olarak kabul edilebilir” (Freud, 2016, s. 390).

Bilmemeyi bir düşünelim: Doğa ile baş başayız, üstümüzde vücudumuzun bazı yerlerini kısmen kapatan kıyafet bozması parçalar var. Üşüyoruz. Ama üşümenin ne demek olduğunu bilmiyoruz, hafif hafif titriyoruz. Titreme her ne kadar canlılığı arttırsa, bizi tetikte tutsa da ruhun katmanlarındaki rahatsızlık veren tanımsız hissi gittikçe yükseltiyor. Bütün bilinmezlik ve titreme ile yürürken karşımıza bir hayvan çıkıyor. Bu hayvanı tanımlayamıyoruz ama gördüğümüz kadarıyla bizden farklı bir şey gibi duruyor. Bakışlarıyla bakışlarımız birbirine odaklanıyor. Kısa bir süre bakışıyoruz onunla. Titreme tedirginliğe dönüyor. Yavaştan vücudumuzda damla damla ılık sular akıyor. Bakışlarımızın odağı hiç değişmeden dururken hayvan gürültüyle bağırıyor: “VAAAAAAAAAAAA!” Sol tarafımız gümbür gümbür çarpıyor. Çarpıntının verdiği sinyal ile kaçıyoruz. Olabildiğince hız ile. Arkamıza bile bakmadan. Bütün hisleri bir kenara bırakıp. Sadece kaçıyoruz.

“Kaygının ortaya çıktığı kuşkusuz büyük ölçüde insanın bilgi düzeyine ve onun dış dünya ile *vis-a vis* (yüz yüze –çev.) kaldığındaki güç duygusuna bağlıdır. Bir vahşinin top atışından nasıl korktuğunu ve bir güneş tutulması karşısında neden dehşete kapıldığını anlayabiliriz; oysa topu nasıl kullanacağını bilen ve güneş tutulması olacağını önceden bilen beyaz bir adam bu koşullarda kaygısız kalır” (Freud, 2016, s. 391).

Korkunun ve onun beraberinde getirdiği *gerçekçi kaygı* ile karşı karşı karşıya kalma durumu ve korkunun insandan her zaman üstün gelmesi bir müddet sürdü. Fakat daha sonra korkuyu yatıştıracak inançlar belirli formlara döküldü: Totemler, tabular, mitolojiler, efsaneler, dinler...

İnanç tarihinin ~~kök~~ kökeni olan totemler ve tabular üzerine düşünelim:

“Tabu, dışarıdan bir otoriteyle zorla empoze edilen ilkel bir yasaktır ve insanlardaki en güçlü özlemlere yöneliktir. Bu yasağı çiğneme arzusu bilinçdışında kalır; tabuya uyan insanlar, tabunun yasakladığı şeylere karşı ikircikli bir tutum sergiler. Tabuya bağlanan sihirli güç, kışkırtma yaratma kapasitesine dayanır; ve örnekler bulaşıcı olduğu ve bilinçdışındaki yasak arzu bir şeyden bir başkasına kaydığı için salgın gibi etkili olur. Bir tabunun ihlalinin bir vazgeçişle (başka bir şeyden vazgeçmekle) düzeltilebilmesi gerçeği, tabuya uymanın temelinde vazgeçmenin yattığını gösterir” (Freud, 1999, s.90).

Özlem, otorite, yasak, yasak arzu, uyma, vazgeçme...

Bu kelimelerin bizi götürdüğü yer Babanın YASAsıdır. Bu yasa; en temel, en ilkel olan cinsel dürtülerin özelemlerini oluşturmuş, bunların “özlem” olarak kalmasını sağlamış, sağlamlığı kuvvetlendirmek için onu yasak ile sarmış, kişinin dürtülerini bu yasa uymaya zorlayarak onu dürtülerinden vazgeçirmiştir.

Babanın barındırdığı organdan gelen kudreti bulunduğu toplulukta sözünün geçmesini sağlayan yasayı-yasaklamayı oluşturan en önemli etkidir ve bu güç ona cinsel dürtüler konusunda müthiş bir özgürlük² verir. Kendisi cinsel dürtülerini gerçekleştirme konusunda özgür ve hiçbir kısıtlamaya tâbi tutulmazken, oğullar (kardeşler) bu dürtüler tarafından sıkıca kısıtlanmıştır. Bu kısıtla(n)ma ise uyumu ve çatışmayı (ikirciklik) yaratır.

“Cinsel arzular, insanları birleştirmez böler. Erkek kardeşler babalarını alt etmek için bir araya gelmiş olmalarına rağmen, kadınlar açısından birbirine rakiptirler. Babaları gibi her birisi de bütün kadınlara sahiplenmeyi arzulamıştır. Yeni örgütlenme topyekün bir savaşta çökecektir, çünkü hiçbirisi babasının yerini başarıyla alacak güce sahip değildir. Bu nedenle kardeşlerin, birlikte yaşamak istedikleri takdirde –belki de birçok tehlikeli kriz yaşadıktan sonra- hepsinin de arzuladıkları ve babalarını ortadan

² Bahsi geçen topluluğu tek bir erkek yönetmektedir ve bu kişi *ilksel babadır*. *İlksel baba*, kendi klanındaki bütün kadınlara sahiptir. Erkek çocuklar, bu kadınlarla birlikte olmayı düşünürlerse veya *ilksel* baba erkek çocukların bu yöndeki bir isteğini sezip, onları kıskanırsa çocuklar klandan atılır, yaralanır, öldürülür.

kaldırmalarını istemelerine neden olan kadınlardan vazgeçmelerini gerektiren ensest yaşağını benimsemekten başka çareleri kalmamıştır” (Freud, 1999, s.210).

Erkek kardeşler bu yasayı kabul etmişlerdir fakat cinsel dürtülerine özlemleri ve bu özlemlerin “özlem” olarak kalmasını sağlayan yasa arasında ikircikli kalmışlardır. Boyun eğdikleri yasadan dolayı güç mücadeleleri edilgenleşmiştir. Fakat bu edilgenlik böyle devam etmeyecektir: “Her şeyden önce, canlı olan, kuvvetini üzerinden atmak, *boşaltmak* ister. - Yaşamın kendisi güç istemidir -: Kendini korumak onun dolaylı ve sık rastlanır *sonuçlarından* biridir” (Nietzsche, 2021, s.31).

Yaşam güç istencinin isimlendirilmiş hâlidir. İnsanın barındırdığı güç istenci, mevcut kuvvet(ler)ini arttırmak ister çünkü bu bir nevi ölüm-kalım meselesidir; güç istencinin güç miktarları azalırsa kişinin yaşamda kalması azalacak, güç istencinin güç miktarları artarsa yaşamda kalma artacaktır. İşte bu yüzden güç istençleri arasındaki mücadele (savaş) kaçınılmazdır.

Babanın YASAsına itaat eden kardeşlerin “edilgen” durumunda ise kardeşlerin güç istençlerinin miktarı azalmıştır. Kardeşler, bu edilgen konumda Babanın YASAsına, onun büyük otoritesine ve bu otoritenin gücüne karşı kendilerini “koruma” hâlinde dirler. Bu koruma durumunda güç istencinin en temel özelliği olan “etkin”³ olma durumu yoktur ve bu yüzden kardeşlerin güç miktarları azalmıştır, güç miktarlarını arttırmak ve etkin olmak için de gereken yol: Babanın katlidir!

“Gürültücü kardeşler çetesinin, çocukların ve nevrotik hastaların ikircikli baba kompleksinde iş başında gördüğümüz aynı çelişkili duygularla olduğunu varsaymak yeterlidir. Güç özlemleri ve cinsel arzuları için böylesine ürkütücü bir engel teşkil eden babalarından nefret ediyorlardı; ama ayrıca onu seviyor ve ona hayranlık da duyuyorlardı. Ondan kurtulduktan sonra, nefretleri doyum bulmuş ve onunla özdeşleşme arzuları etkinleşmiştir; bu arada baskı altına alınan sevecenlik duyguları da kendini mutlaka hissettirecektir. Bu bir pişmanlık olarak ortaya çıkmıştır. Bu olayda grubun tamamının hissettiği pişmanlıkla çakışan bir suçluluk duygusu belirmiştir. Ölen baba, yaşayandan daha güçlü olmuştur, çünkü olaylar birçok durumda bugün insan ilişkilerinde gördüğümüz bir seyre girmektedir. O güne kadar babanın fiziksel varlığıyla yasaklanan şeyler, ondan sonra psikanalizde gecikmeli boyun eğme dediğimiz ruhsal sürece uygun olarak oğulları tarafından yasaklanmıştır. Babaları yerine geçen totemi yasaklayarak işledikleri suçu ortadan kaldırmışlar; ve şimdi özgürleşen kadınlar üzerindeki hak taleplerinden vazgeçerek, bu olayın meyvelerinden de vazgeçmişlerdir. Böylece evlatlık suçluluk duygularından, işte bu nedenle kaçınılmaz olarak Odiplus kompleksinin bastırılan iki arzusuna karşılık gelen iki temel totemizm tabusunu yaratmışlardır” (Freud, 1999, s.209).

³ Güç istencinin etkinliği meselesine “Güç İstenci ve Aşk” yazımda değinmiştim. Bkz: Musa Paksoy, “Güç İstenci ve Aşk”, <https://musapaksoy.com/2024/04/17/guc-istenci-ve-ask/>

Babanın katli gerçekleştirmiş ve edilgen konumdan etkin konuma geçiş (azalmış güç istencinin miktarının artması) beraberinde **suçluluk duygusunu** getirmiştir. Bu suçluluk duygusunun nedenlerinden biri baba otoritesinin fiziksel varlığıyla özdeşleşmemektir, çünkü baba ile özdeşleşme (önce onun yasasına girerek, sonra bu yasaya sürdürerek) ödipal bir zaferdir. Fakat babanın katli ödipal zaferi engellemiştir. Kardeşler bu suçluluk duygusunu bir nebze hafifletmek için, bir telafi girişimi olarak babalarını totem hayvanı ile ikameleştirmişlerdir ve bu hayvanı “öldürmeyi”⁴ yasaklamışlardır.

“Hayvan, erkek kardeşleri babalarının açık ve doğal bir ikamesi olarak etkilemiştir; ama hayvana yönelik davranışlarını belirleyen şey sadece pişmanlıklarını dile getirme ihtiyacı değildir. Bu ikâme baba ile olan ilişkilerinde, sancıyan suçluluk duygularını yatıştırmaya, babalarıyla barışmaya çalışabilirlerdi. Totemik sistem deyiş yerindeyse babalarıyla yaptığı bir anlaşmadır; bu anlaşma babanın, bir çocuğun hayal gücünün babasından bekleyebileceği her şeyi –koruma, ilgi ve şımartılma- vaat etmesine karşılık, kardeşler de yaşamına saygı duymayı, yani gerçek babalarını yok eden şeyi tekrarlamamayı taahhüt ediyordu” (Freud, 1999, s. 210).

Hem *İlksel babanın* öldürülmesi ve sonrasında suçluluğun bir telafisi olarak onun bir tabu ile ikameleştirilmesi hem de kardeşlerin ensest taleplerinden vazgeçışı ve bu vazgeçiş sonrasında gelen dış evlilik kuralı

“Negatif dışavurumu ensest korkusu olan dışevlilik kuralı, baba vasiyetinin bir ürünüdür ve bu vasiyet baba alaşağı edildikten sonra yerine getirilmiştir. Duygusal renginin gücü ve buna ussal bir temel bulunamayışı (yani kutsallığı) buradan kaynaklanır. Diğer bütün kutsal yasak olaylar üzerindeki bir incelemenin de ensest korkusundakiyle aynı sonuca yol açmasını rahatlıkla bekleriz: Kutsal olan şey, başlangıçta ilk babanın vasiyetinin (iradesinin) bir devamından, bir uzantısından başka bir şey değildir” (Freud, 1999, s.375).

İnsan ahlâkının başlangıcını ve dinlerin ~~kökenini~~ oluşturmuştur:

“Totemik din, evlatlık suçluluk duygusundan, bu duyguyu dindirme ve gecikmeli boyun eğme yoluyla babayı yatıştırma çabasından kaynaklanmıştır. Sonraki bütün dinler aynı sorunu çözme çabaları olarak görülür. Bu dinler, ortaya çıktıkları uygarlık evresine ve benimsedikleri yöntemlere göre farklılık gösterir; ama hepsinin amacı aynıdır ve uygarlığı başlatan ve o andan sonra insanlığı bir an bile rahat bırakmayan aynı büyük olaya tepkidir” (Freud, 1999, s.211).

⁴ Totem hayvanının ilk başta öldürülmemesi ve ona ibadet edilmesi fakat daha sonra topluluğun bütün üyeleri tarafından bu hayvanın yenilmesi, baba ile olan ikircikli (sevgi-nefret) durumu simgelemektedir.

Devamında uygarlık geldi...

Oluşun sürekliliği ile değişimin gerçekleşmesi “ilkelleri” de değiştirdi. İlkeller evcilleşti! Göçebelik yerini yerleşikliğe bıraktı. Kabileler merkezileşerek sınıflaştı. Bu sınıflaşma farklı çalışma alanlarını, farklı düzenleri (hiyerarşik ilişkiler) oluşturdu. Bu sınıflaşma ile “kentler” oluşturuldu. Hemen hemen her alanda gelişmeler yaşandı; politikleşme, hukuk, ticarileşme (paranın kullanılması), yapılan sözleşmeler (yazılı-yazılı olmayan), sanatta ilerlemeler, topluluğun barındırdığı sembollere bağlı bir mimari ve “bağlı” kalınan bir din... Bu yenilikler ile birlikte *o korku* bir miktar azalmaya başladı. Fakat bütün bu değişimlere rağmen, temel yasa hâlâ aynıydı:

“Genel olarak konuşacak olursak uygarlığımız dürtülerin⁵ baskılanması üzerine inşa edilmiştir. Her birey sahip olduklarının bir kesiminden –her şeye gücü yeterlik duygusunun bir kesiminden ya da kişiliğindeki saldırgan veya aç alıcı eğilimlerden-vazgeçmiştir. Bu katkılardan uygarlığın ortak malvarlığı maddi ve düşünsel zenginlik olarak gelişmiştir. Yaşamın zorunlulukları yanında ayrı ayrı bireyleri bu özverilere yönelten şey hiç kuşkusuz erotizmden türemiş olan aile duyguları olmuştur. Uygarlığın ilerlemesi için de özveri de ilerleyici olmuştur. Ondaki tek gelişme din tarafından kabul edilmiştir: Her bir kişinin özveride bulunduğu doyum parçası bir kurban olarak Tanrıya sunulmuş ve bu biçimde edinilen toplumsal malvarlığı ‘kutsal’ olarak ilan edilmiştir.” (Freud, 2016, s.38).

Dürtülerin baskılanması ifadesinin bizi yine, tekrar, döngüsel olarak o büyük olaya *ilksel babanın* YASAsına götürür. Bu yasa(k), uygarlığın başlangıcında ve devamında söz sahibidir ve hükmünü göstermektedir. Hükmün gücü uygarlığın bireylerinin cinsel dürtülerini yasaklamış, onu biyolojik ve psikolojik gelişimden alıkoymuştur.

Cinsel dürtü(ler) kuvvetli ve yıkıcıdır. Bu dürtüler “üreme” amaçlı değildir. Bu dürtüler barındırılan güç istencinin ve biyolojik gelişimin getirdiği enerjinin yansımalarıdır:

“Freud, dürtülere özgü ‘eğimli’ yolda etkili olan enerji miktarına işaret etmek için, libido kavramını ortaya atmıştır. Libido parmak emme gibi ya da yalnızca mukozanın uyarılmasının verdiği haz uğruna bedenin biyolojik ihtiyaçları aşan ölçüde besin tüketme gibi ilave tatmin süreçlerinde söz konusu olan ‘enerji’ye verilen addır. Freud bu enerjinin/uyarılmanın cinsel olduğunda ısrarlıdır; ‘ama bu cinsel uyarılma yalnızca cinsel denilen bölgelerden değil, bedenin tüm organlarından kaynaklanır’” (Zupancic, 2010, s.20).

Freud’a dönelim:

“İnsanda cinsel dürtünün başlangıçta hiç de üreme amaçlarına hizmet etmediğini, hedefinin belirli türlerde haz elde etmek olduğunu göz önüne aldığımızda daha farklı görünümeler ortaya çıkar. İnsanın haz elde etme hedefine yalnızca cinsel organlardan

⁵ Alıntıyı aldığım metinde dürtü kelimesi yerine içgüdü kelimesi geçiyor. Fakat dürtü kelimesi daha yerinde bir kullanım olduğu için içgüdüyü dürtü ile değiştirdim.

değil bedeni başka kesimlerinden de (erotojen bölgeler) ulaştığı ve bu nedenle elverişli olanlar dışında her nesneyi göz ardı ettiği çocukluğunda cinsel dürtü kendini bu şekilde gösterir. Bu evreye *otoerotizm* evresi adını veriyoruz ve çocuğun yetiştirilmesinin bunu kısıtlamayı içerdiği görüşündeyiz çünkü ondan ayırlamamak daha sonra cinsel dürtüyü kontrol edilemez ve hizmet veremez hale getirecektir. O halde cinsel dürtünün gelişimi otoerotizmden nesne sevgisine ve erotojen bölgelerin özerkliğinden üremenin hizmetine sokulmuş cinsel organların egemenliğine girmesine doğru ilerler. Bu gelişim sırasında öznenin kendi bedeninin sağladığı cinsel uyarılmanın bir kesimine üreme işlevinin hizmetine sunulmamak üzere ket vurulur ve uygun olgularda yüceltmeye uğratılır. Bu nedenle kültürel etkinlikler için kullanılabilen güçler büyük ölçüde cinsel uyarılmanın *sapkın* öğeleri diye bilinen kısmının baskılanmasından sağlanır” (Freud, 2016, s. 38).

Uygarlık, *otoerotizm* evresinde *cinsel olmayan cinselliğin*⁶ engellenmesi ile büyüyen öznenin cinsel eylemin (üremenin) geldiği, öznenin bu eyleme hazırlandığı ve eylemi istediği vakitte kendisine uymasını olmasını bekliyor. Bu durumun abesliğini sessizliği seven bir dâhinin cümleleriyle anlatabiliriz: “Şüphencilik, soru sorulamayan bir yerde şüphelenmeye kalkışınca çürütülemez değil, açıkça saçmadır” (Wittgenstein, 2020, s.171). Örneğin, kolunun vücudunda bulunduğu şüphelenen biri, kolunu havaya doğru kaldırır... Bu örnekteki saçmalık durumu ne kadar yüksekse uygarlığın bu beklentisindeki saçmalık da son derece yüksektir. Fakat uygarlığın isteği de budur: Özneyi soru soramayacağı bir *zincire* hapsetmektir!

Bireyin bu *zincire* konması kademe kademe olur. Freud uygarlaşmanın üç evresini şöyle ifade eder:

“Birinci evre, cinsel dürtünün üreme hedeflerine aldırış etmeksizin özgürce uygulanabildiği evredir. İkinci evre üreme hedeflerine hizmet eden dışındaki tüm cinsel dürtünün baskılandığı evre ve üçüncü evre de cinsel hedef olarak yalnızca *yasal* üremeye izin verilen evredir. Bu üçüncü evre günümüzdeki ‘uygarlaştırılmış’ cinsel ahlakta yansımaları bulur” (Freud, 2015, s. 38).

Otoerotizm ile gelişimini sürdüren özne bu süreç boyunca kısıtlanmaya tâbi değildir. Kişi haz arayışını rahatlıkla sürdürür. Fakat bu evre devam ederken, YASAnın harfleri kişide yankı bulduğu vakitte (o yetiştirilirken) yasa-yasak’a dönüşür. Bu dönüşüm kısıtlayıcı olduğu için yıkıcıdır. Bu kısıtlayıcı dönüşümü barındırarak özne büyümeye devam eder. Bir eş bulunca (yasanın ona izin verdiği, onayladığı henüz evliliğin olmadığı bir eş) yalnızca üreme hedefleri doğrultusunda cinsel dürtüleri gerçekleşir, diğer cinsel dürtüler ketlenir. Ketlenmenin sebebi olan yasak, yasal’a dönüşür ve burada yasalın kişiye izin verdiği eşle birlikte evlilik gerçekleşir. Bu yol ve yolun sonucunda ulaşılan yer uygarlığın “gelişimi” olarak görülür. Bu gelişimi sağlayan şey ise temel yasanın devamı ve son derece genişletilmiş hâli olan dindir.

⁶ Bu kısmı detaylandırmak isteyenler Freud’ un *Cinsellik Üzerine Üç Deneme*, Zupancic’in *Cinsellik Nedir ve Neden Psikanaliz?* Kitaplarına bakabilirler.

Zincir din sayesinde sıklığını arttırdı...

“Eğer dikkatimizi dinsel düşüncelerin ruhsal kökenine çevirecek olursak yol bulunacaktır. Bize öğretimler olarak verilen bu düşünceler deneyimlerin kalıntıları ya da düşünmenin son ürünleri değildir: Onlar yanılsamalardır, insanoğlunun en eski, en güçlü, en ivedi isteklerinin doyurulmasıdır. Onların gücünün sırrı bu isteklerin gücünde yatar. Önceden bildiğimiz gibi çocukluğun dehşete düşürücü çaresizliği baba tarafından sağlanan koruma –sevgi yoluyla koruma- gereksinimini doğurur; bu çaresizliğin yaşam boyu süreceğinin fark edilmesi ise bir babanın, ama bu kez daha güçlü bir babanın, varlığına sarılmayı gerekli kılar. Böylece kutsal bir Tanrının cömert yönetimi yaşamın tehlikelerinden korkumuzu yatıştırır; ahlâksal bir dünya düzeni kurulması insan uygarlığında çok sık olarak doyurulmadan kalan adalet istemlerinin doyumunu güvence altına alır; dünyasal var oluşun gelecekteki bir yaşama uzatılması ise bu istek doyurmaların yer alacağı mekansal ve zamansal çerçeveyi çizer. İnsanın merakını kışkırtan evrenin nasıl başladığı ya da bedenle ruh arasında nasıl bir ilişki olduğu gibi sorular bu sistemin altta yatan varsayımlarına uygun olarak gelişir” (Freud, 2015, s. 194).

Barındırılan *o korku* korunma isteğini doğurur. Dinlerin öncesi olan inanışlar ile bu korku bir nebze yatıştırılsa da, kapsamlı formu ve güçlü bir figürü olan bir din, uygarlığın “birey”ini o korkudan kurtaracaktır. Çocuğun ilk zamanlarını düşündüğümüzde; onu dıştan gelen tehlikeli uyarılara karşı koruyan ve onu besleyen annesiydi (Freud, 2015, s. 188). Fakat bir müddet sonra annenin bu koruması yerini babaya bıraktı:

“Bu (koruma) işlevi nedeniyle annenin yerine hemen bu konuma çocukluğun geri kalan kesiminde koruyan daha güçlü baba geçer. Ama çocuğun babaya karşı tutumu garip bir çifte değerlilikle renklenir. Bizzat baba belki de çocuğun anneye en erken ilişkisi yüzünden çocuk için bir tehlike oluşturur. Bu nedenle onu özleyişinden ve ona hayranlığından hiç de az olmayan miktarda ondan korkar. Babaya karşı tutumdaki bu çifte değerlilik *Totem ve Tabu*’da gösterildiği üzere her dinin içine derinlemesine kazınmıştır. Büyümekte olan birey sonsuza dek, çocuk olarak kalmaya, yabancı üstün güçlere korunmasız yaşayamamaya yazgılı olduğunu görünce bu güçlere babasının tipine ait özellikleri ödünç verir; kendisi için korktuğu, yatıştırmaya çalıştığı ama yine de kendi korunması açısından güvendiği tanrılar yaratır. Böylece baba özlemi, onu insan zayıflığının sonuçlarına karşı korunma gereksinimi ile özdeş bir güdüdür. Erişkinin kabul etmek zorunda olduğu çaresizliğe karşı tepkisine –kesinlikle dinin oluşumu olan tepki- tipik özelliklerini kazandıran şey çocuksu çaresizliğe karşı savunmadır” (Freud, 2015, s.188).

Babanın koruması güçlü bir koruma olmasına rağmen son derece ikirciklilik barındırıyordu. Bu ikircikliğin neticesi o büyük olay (babanın katli) ile gerçekleşti. Bu durumdan kaynaklanan suçluluğun telafi çabaları çeşitli ritüeller ile gerçekleşti. Totemler babanın ikamesiydi fakat yine de “koruyucu baba”nın özlemi dinmedi. Din ise bu özlemi giderecek olan figürü, daha güçlü bir babayı ortaya çıkardı: “Totem baba ikâmesinin *ilk* biçimi olabilmesine karşılık tanrı,

sonradan geliştirilen ve tekrar insan kılığına bürünebilen bir baba ikâmesidir” (Freud, 1999, s.214).

Her defasında “döngüsel” olarak -ki hayatın en belirgin yapı taşıdır bu- o büyük olaya geri dönüyoruz. Belli ki dönmeye de devam edeceğiz. Fakat öncesinde mutluluk üzerinde durmakta fayda var: İnsanı hayatta tutan *güç istencidir*. Barındırılan güç istencindeki artış-azalış durumu⁷ etkin olabilmeyi sağlayarak kişinin hayatta kalabilmesini kamçılar. Etkin olmanın yolu ise hazdan geçer çünkü: “Haz, organizmadaki güç artış hissidir: İnsan bir şeyi o şey haz verici olduğu için istemez, aksine onu kendi gücündeki olası artış nedeniyle haz verici bulur” (Nietzsche’den akt. Soysal, 2020, s.40). Mutluluk ise; olası gücün artışını sağlaması sebebiyle insanların elde etmek istediği bir haz ögesidir.

“Yaşamdan ne beklerler neyi elde etmek isterler? Bu sorunun yanıtının kuşkulu olması çok zor. Mutluluğun peşinde çabalarlar; mutlu olmak ve mutlu kalmak isterler. Bu çabanın iki yönü vardır: Bir olumlu bir de olumsuz hedef. Bir yandan acı ve hazzsızlığın yokluğunu amaçlarlar; öte yandan da güçlü haz duyguları yaşamayı. Sözcüğün dar anlamında mutluluk yalnızca bu sonuncuyla ilişkilidir. Amaçlarının bu iki yönlülüğüne uygun olarak insanın etkinlikleri bu amaçlardan –çoğunlukla ya da sadece- birini ya da diğerini gerçekleştirmeye çalışmasına göre iki yönde gelişir (Freud, 2015, s.243).

Bu beklenti güçlüdür, bu yüzden haz verir, haz vericidir, bu yüzden güçlüdür! Özne mutlu olma yolunda çabalar, içindeki *yengecin* ona emrettiği “zevk al!” emrinin peşinden gider. Fakat bu emrin ötesindeki doyum imkânı, imkânsızdır. Dış gerçeklik öznenin önüne sürekli düşer ve dış gerçeklik bu imkânı imkânsızlığa çevirir. Fakat dış gerçekliğe rağmen özne durmaz, yeni yollar arar. Bu arayış seçimi doğurur çünkü: “Mutluluk bireyin libido ekonomisinin bir sorunudur. Herkese uygulanabilecek bir altın kural yoktur: Her insan hangi özel tarzı koruyabileceğini kendisi bulmalıdır” (Freud, 2015, s.251). Dış dünyanın önüne koyduğu duvar olan dış gerçekliği nasıl aşacağını öznenin seçimleri belirleyecektir. Bu belirlemedeki en büyük etken ise öznenin ruhsal yapısıdır (Freud, 2015, s.251). Dış dünyadaki duvar (dış gerçeklik) ile öznenin istekleri arasında *uyum-uyumsuzluk* savaşı başlayacaktır. Öznenin seçimleri doğrultusunda girdiği bu içsel süreç güç durumunu mümkün kılar. Seçimlere uyum, seçimlerin gerçekliği yıkmasına uyum, gerçekliğin seçimleri yıkmasına uyumsuzluk ikilemlerinde güçlü olan ise dindir:

“Din bu seçim ve uyum oyununu kısıtlar çünkü herkese mutluluk elde etme ve acıdan korunma için kendi yolunu empoze eder. Onun tekniği yaşam değerini düşürmek ve gerçek dünyanın resmini sanrısız biçimde çarpıtmaktır –ki bu da zekânın yıldırılmasını gerektirir. Bu şekilde din, çoğu insanı zorla ruhsal bir çocuksuluk durumuna kilitleyerek ve bir kitle sanrısına iterek bireysel bir nevrozdan korur. Ama pek de başka bir şey yapmaz. Söylemiş olduğumuz gibi insanlar için ulaşılabilir olan mutluluğa götürebilecek birçok yol vardır ama bunu kesinlikle yapan hiçbir yol yoktur. Din bile sözünü tutamaz. Eğer inanan sonunda kendisinin de ‘Tanrının hikmetinden sual olmaz

⁷ Bu kısmın önemini ve bu durumun ne kadar kritik olduğunu anlamak için fikrimce kendi kendimize düşünmekte fayda var.

buyrukları'ndan söz etmek zorunda olduğunu görürse acısında olası son avuç ve haz kaynağı olarak elinde kalanın koşulsuz bir boyun eğme olduğunu itiraf ediyordur. Ve eğer buna hazırsa olasılıkla kendini yapmış olduğu *detour*'dan alıkoyabilmiş olurdu" (Freud, 2015, s.252).

Din mutluluğu öznenin *fanilik* sonunda ulaşacağı yer ile vadeder –bu vaat gerçek değildir. Din bu vaat ile sözünü tutuyor-muş gibi görünür fakat gerçeğinde o bir yanılsama olduğu için sözünü tutamaz- mutluluğun orada olduğunu ona "ihtişamlı" görünümü ile inandırır. Özne hazzın cazibesine ve gücüne kapılarak buna inanır. Fakat bu inanış yoğun bir baskılamayı barındırır:

“⁸Kilisenin pratikte her şeyden önce bir hayvanat bahçesi olduğu erken ortaçağda, dört bir yanda 'sarışın canavar'ın en güzel örneklerine süreklilik avı düzenlendi –örneğin seçkin Cermenler 'iyileştirildi'. Bunun ardından manastıra götürülen, böyle 'iyileştirilmiş' bir Cermen neye benziyordu? Bir insan karikatürüne, bir hilkat garibesine: Bir 'günah', 'kâr' olmuştu, kafese takılmıştı, korkunç kavramların arasına hapsedilmişti... Orada yatıyor işte, hasta, zavallı, kendine karşı çok kötü davranıyor; yaşam dürtülerine karşı nefret dolu. Kısa bir 'Hristiyan' fizyolojik açıdan söylersek: Hayvanla savaşında, onu zayıf kılmanın biricik yöntemi onu hastalandırmak olabilir. Kilise bunu anladı: İnsanı mahvetti, zayıflattı ama onu iyileştirilmiş olduğuna ikna etti..." (Nietzsche, 2020, s.44).

Böylece YASAnın formu gittikçe değişti; hiçbir şey yapmadan, sadece gücünü arttırarak yaşamına devam etmek isteyen kişi "kötü" olarak nitelendi, "acizlik" ve "günah" ile damgalandı, yaşadığı toplumdan dışlandı. Fakat koca YASA yine de ondan vazgeçmiyordu. Onu kurtarmak için onu "iyi"leştirdi. Başlangıçtan beri süren o korku azalmış olmasına rağmen yine de devam etmekteydi, *ilksel babanın* yasası döngüsel bir şekilde zuhur ediyordu, dürtülerden vazgeçilmişti, şimdi ise mutluluğu elde etmek için "iyi"leşme başladı. Fakat bu yol acıdan geçiyor ve o büyük buyruktan oluşuyordu.

Komşunu kendin gibi sev...

“‘Komşunu kendin gibi seveceksin.’ Bu tüm dünyada bilinir ve hiç kuşkusuz bunu en övündüğü istemi olarak öne süren Hristiyanlıktan daha eskidir. Yine de kesinlikle çok eski değildir; tarihsel zamanlarda bile hâlâ insanoğluna yabancıydı. Ona karşı naif bir tutum benimseyelim, sanki onu ilk kez işitiyormuş gibi; o zaman sürpriz ve şaşkınlık duygusunu baskılayamayacağız. Neden bunu yapalım ki? Bize ne yararı var? Her şey bir yana bunu nasıl başarabiliriz? Nasıl mümkün olabilir? Benim sevgim benim için düşünmeden savurup atmamam gereken değerli bir şeydir. Bana gerçekleştirilmesi için bazı özverilerde bulunmaya hazır olmam gereken görevler dayatılır. Birini seversem o da bunu hak etmelidir. (Onun benim için yararlı olabileceği ve ayrıca onun benim için bir cinsel nesne olarak olası anlamını bir yana bırakıyorum çünkü bu iki tür ilişkiden hiçbirini komşumu sevmemi emreden buyruk söz konusu olduğunda hesaba katılmaz.) O,

⁸ Bu kısmı tek bir din (Hristiyanlık) özelinde değil, genel olarak dinlerin kontrol çabası özelinde düşünelim. Burada asla bir din hicvi yapmıyorum. Bahsettiğim şey, hutbede bir "imam"ın; "yemin olsun cenette biz de şarap içeceğiz!" demesi. Bahsettiğim yanılsama bu ve türevleridir.

beni ondaki kendimi sevebileceğim kadar önemli biçimlerde beğenirse sevgiyi hak eder ve o kendi benliğimin ülküsünü sevebileceğim kadar benden daha mükemmel olursa sevgiyi hak eder.” (Freud, 2015, s.276).

Uygarlığın gelişimi (süreklilik) yalnızca maddi yenilikler ile olmaz. Aksine maddi yeniklerin mümkün olması için topluluğu bir arada tutacak, topluluğun gücünü arttıracak, onları “birbirleriyle” uyumlu hâle getirecek bir bağa ihtiyaç vardır. Bu bağ durumunu oluşturmak için uygarlık, cinsel hayatı kısıtlayarak kişinin libidosuna engel olur (Freud, 2015, s.276). Uygarlık bu engeli katı ve korkutucu bir cümle ile oluşturmaz, son derece kibar ve yumuşak bir cümle ile oluşturur: *Komşunu kendin gibi sev* –ki bu cümle ahlâkın yapısını açığa çıkaran en önemli cümlelerden biridir ve bu geçmişteki o büyük olayın öncesinde ve sonrasında oluşan YASAnın yeniden tezahürüdür.

Sevginin yapısında olan narsizm (onu kendimden bir şeyler bulduğum için severim, onun gücü ve ondan aldığım haz aslında benim gücüm ve kendimden aldığım hazdır) bu buyrukta birçok ikircikli sonuna nokta gelen sorulara sahiptir: “Onu sevebilirim, onda kendimden bir şeyler bulup ona yakın hissedebilirim. Onu sevemem çünkü o beni çağırıştırma. Onu sevmeliyim çünkü bağlı olduğum din ve onun buyruğu böyle emrediyor. Onu sevemem çünkü benim sevgimi hak etmediğini davranışlarında gösterdiği zaman ondan nefret ediyorum.” Böylece uygarlık, tek bir buyrukta tam olarak arafta bıraktı “onun” bireyini. Dürtüler bu defa, daha yüksek bir şiddetle *baskılandı*.

Elbette dürtüler yalnızca cinsel dürtülerden oluşmaz. Yaşanılan o büyük olayda saldırgan dürtülerin de kısıtlanması vardı fakat bu buyrukta olduğu kadar güçlü değildi. Buyruk sayesinde hem cinsel dürtü(ler) hem de saldırgan dürtü(ler) kettendi.

“... İnsanların sevimlik isteyen kibar yaratıklar değil, en fazla kendilerine saldırılırsa kendilerini koruyabilen hattâ tam tersine doğuştan gelen dürtüsel yapıları içinde güçlü bir saldırganlık payının hesaba katılması gereken yaratıklar olduklarıdır. Bunun sonucunda komşuları onlar için yalnızca potansiyel bir yardımcı ya da cinsel nesne değil aynı zamanda onları saldırganlıklarını üzerinde doyurmaya, onun iş gücünü karşılıksız olarak sömürmeye, onu cinsel olarak onun onayı olmaksızın kullanmaya, mal varlığına saldırmaya, onu aşağılamaya ona acı vermeye, işkence etmeye ve öldürmeye kışkırtan biridir. *Homo homini lupus* (insan insanın kurdudur) Tüm yaşam ve tarih deneyimlerinin ışığında bu varsayımı reddetmeye kim cesaret edebilir ki? Genellikle bu acımasız saldırganlık bazı kışkırtmaları bekler ya da kendini daha ılımlı önlemlerle ulaşılmış bazı başka amaçların hizmetine verir. Olağan olarak ona ket vuran zihinsel karşıt güçlerin çalışmadığı onun için uygun koşullarda kendini kendiliğinden dışa vurur ve insan kendi türüne ilişkin görüşü yabancı bir şey olan vahşi bir hayvan olarak ortaya çıkarır” (Freud, 2015, s.278-279).

Sarsıntı. Sanırım bu, insanın yapısını, onun düşünsel etkinliklerini, öğrenmesini en çok etkileyen koca bir nokta. Fakat hangi sarsıntı? Olumsuzluklar. Çünkü yıkım yapımdan çok daha kuvveti ve ağır (belki de geri dönülemez) sonuçları olan bir şeydir. İşte bu yüzden uygarlığın başındaki akıl, insanın barındırdığı o “vahşiliği” hesaba kattı ve bu vahşiliğin uygarlığın yıkımını oluşturabilmesi tehdidine karşı *zincirin* gücünü “zorlayıcı sevgiyle” yükseltti.

Ayrıca saldırganlık sadece dışsal bir otorite tarafından ketlenmedi aynı zamanda dışsal otoritenin oluşturduğu içsel bir otorite tarafından da ketlendi:

“Saldırganlık arzusunu zararsız hâle getirmek için onun içinde neler olup bitmektedir? Asla tahmin etmediğimiz ve yine de çok açık olan çok dikkate değer şeyler. Saldırganlığı içe alınmış, içselleştirilmiştir; aslında o geriye, geldiği yere gönderilmiştir –yani kendi egosuna yönelmiştir. Orada kendisini egonun geri kalanına karşı süper ego olarak örgütleyen ve şimdi ‘vicdan’ adı altında, egoya karşı onun diğer, dışsal bireyler üzerinde doyurmaktan hoşlandığı acımasız saldırganlığı eyleme sokan bir ego kesimi tarafından ele geçirilir. Acımasız süper ego ile buna muhatap olan ego arasındaki gerilim bizim tarafımızdan suçluluk olarak dışa vurur. Bu nedenle uygarlık bireyin tehlikeli saldırganlık arzusu üzerinde onu zayıflatıp silahsızlandırarak ve onun içinde tıpkı fethedilmiş bir kentteki garnizon gibi ona kulak olacak bir öge oluşturarak egemenlik kurar” (Freud, 2015, s.291-292).

Dıştan (otoritenin gücünden) gelen korku (buyruğu çiğnemekten ve çiğnedikten sonra olacaklardan korku) içsel bir korkuya dönüştü. Böylece buyruk çok daha güçlü bir kuvvete erişti ve bunun sonucunda uygarlığın kişileri birbirlerinden korkar hâle gel-miş gibi göründü: “Komşu sevgisi”, komşu korkusuyla karşılaştırıldığında, ‘komşu sevgisi’ sonunda ikincil bir şeydir; biraz uzlaşımsal, keyfe bağlı, yalandan. Bir kez toplumun yapısı tümüyle sağlamlaştırılıp dış düşmanlara karşı güvenli görüldüğünde, bu komşu korkusu yeniden ahlâk değerlendirmeleri açısını yaratır (Nietzsche, 2021, s.124). Komşu sevgisi bir yalandır çünkü bu sevginin insanın doğasında olmayışı -sevginin yapısında olan narsizm gerekliliğinin zorlanma ile olmayışı sebebiyle- bir yalanı ortaya çıkarır. Fakat “korkudan” dolayı uygarlığın bireyleri bu yalana uyarlar. Çünkü dış ve iç otoritelerden gelen korkudan dolayı bu yalana uymak zorundadırlar. Aslında birbirlerinden korkmazlar: “Komşumdan değil, komşumu sevmezsem bana olacak şeyden korkarım ve bu yüzden komşumdan korkar gibi görünürüm.”

“Şimdi dürtüden vazgeçilmesiyle suçluluk duygusunun oluşması arasındaki ilişkiyi anlıyoruz. Başlangıçta dürtüden vazgeçilmesi bir dış otoriteden korkunun sonucuydu: İnsan doyumlarından birinin sevgisini yitirmemek için vazgeçiyordu. Eğer insan bu vazgeçmeyi gerçekleştirirse sanki otoriteyi durdurmuş olur ve hiçbir suçluluk duygusu kalmaz. Ama süper ego korkusuyla olanda durum farklıdır. Burada dürtüsel vazgeçme yetmez çünkü istek sebat eder ve süper egodan gizlenemez. Böylece yapılmış olan vazgeçmeye karşın suçluluk duygusu ortaya çıkar” (Freud, 2015, s.295-296).

Birey YASaya karşı gelen isteği eyleme dâhi vurmadan suçluluk duygusuna girer. Bu durum *zincirin* ne kadar kuvvetli hâle geldiğini göstermektedir. Dışsal otorite, içsel otorite ile özdeşleşmiştir ve sonucunda istek kısıtlanmıştır, kısıtlama ise yoğun ikircikli hâli getirmiştir. Zamanın döngüsellliğini izleyerek o büyük olaya geri dönelim:

“...Oğulları ondan nefret ettiler ama onu sevdiler de. Saldırganlık eylemi ile nefretleri doyurulduktan sonra, özdeşleşmeyle süper ego kurdu; bu öğeye sanki ona karşı işlenen saldırganlık eyleminin cezası olarak babanın gücünü verdi ve o da eylemin yinelenmesini önlemeyi amaçlayan kısıtlamaları yarattı. Sonraki kuşaklarda babaya yönelik saldırganlık eğilimi yinelandığı için suçluluk duygusu da sürdü ve baskılanan her saldırganlık parçasında pekiştirildi ve süper egoya taşındı. Şimdi sanırım iki şeyi mükemmel bir açıklıkta kavrayabiliriz: Vicdanın kökeninde sevginin oynadığı rolü ve suçluluk duygusunun ölümcül kaçınılmazlığı. İnsanın babasını öldürmüş olması ya da bunu yapmaktan kaçınması böylece gerçekten belirleyici değildir. Her iki durumda da insan suçluluk duyacaktır çünkü suçluluk duygusu çifte değerliliğin yol açtığı bir çatışmanın, Eros ile yıkım ya da ölüm dürtüsü arasındaki ebedi savaşımın bir ifadesidir” (Freud, 2015, s.300-301).

Suçluluk duygusunun temelinde yatan büyük olayın her çağda *yinelenmesi* (bitmeyen tekrar) *dürtüden vazgeçişin* ne kadar ağır olduğunu gösterir. Yıkıcı dürtüler açığa çıkmak istemelerine rağmen her denemelerinde YASA tarafından engellenir. Engellenme ile birlikte kurulan süper egoda yansıyan suçluluk duygusu pekişir, buyruk bu pekişmede son derece etkindir; her defasında kişiyi suçluluk duygusuna yöneltir -üstelik birey bunu kendisi yapar dış otoriteyi içselleştirerek- ve sonucunda her iki dürtü yoğun -hiç bu kadar yoğun olmamış- bir ikircik durumuna girer. Bütün bu zorlamaya neden olan ve onu bir *zincirle* saran uygarlık, “bireyinin” yaşadığı zorlamadan onu kurtarmak için, ona elde etmek istediği mutluluğu (mutluluk yanılsamasını) vermek için tekrar onu bir zorlama sürecine yerleştirir, acıyla!

“Acı çekenler, acı dolu duygulara fırsat yaratmakta gösterdikleri ürkütücü isteklilikle birleşirler; kuşkulu olmaktan, kötülükler ve yalandan zedelemeler üstüne kendi kendilerini yemekten hoşnutturlar; kötülüklerinin zehriyle kendilerini zehirleme ve ıstırap dolu kuşkuların zevkini sürme fırsatlarını sunan karanlık ve soru dolu olaylar için geçmişlerinin ve şimdilerinin bağırsaklarını karıştırıp araştırırlar -en eski yaralarını deşerler, en uzun süre tedavi görmüş yara izlerini kanatırlar, dostlarından, çocuklarından, onlara en yakın olanlardan caniler yaratırlar. ‘Acı çekiyorum: Biri bunun için beni suçlamalı’ -böyle düşünür hasta koyun. Ama çobanları, çileci rahip şöyle der onlara: ‘Haklısın, benim koyunum! Biri suçlamalı seni, yalnızca sen kendini suçlamalısın!’” (Nietzsche, 2017, s.147).

Buyruk uygarlığın bireyini; yıkıcı dürtülerin baskılanmasına, istemediği zorlayıcı bir sevgiyle, itaat etmeye ittiği için acı vericidir. Her ne kadar bu durum dayanılmaz olsa da ucunda mutluluk olduğu için birey buna dayanmak zorundadır. Çünkü dayanmayı öğrenmiştir o; şikâyet edemez, yakınamaz, kaçamaz... Ne zaman bunları yapmaya kalktığında içsel otorite *suçlar* onu. Böylece dayanılmaz olan o buyruğun gücüne itaat ederek, başlangıçta olan o korkuya karşı onu

koruyan ve ona mutluluk verecek olan *zincirin* kudretinin onu sarmasına izin verir, fark etmeden...

-Mış gibi

“Toplumumuzun ahlâk kuralları o kadar fazla şey gerektirir ki, hiç kimse tamamı ile ahlaki bir şekilde düşünemez, hissedemez ve davranamaz. Örneğin hiç kimseden nefret etmememiz gerekir; fakat neredeyse herkes bunu kendisine itiraf etse de etmese de ömrünün belirli bir diliminde birisinden nefret eder. Bazı insanlar öylesine toplumsallaşmışlardır ki, ahlaki bir şekilde hissetmek düşünmek ve davranmak üzerlerinde büyük bir baskı oluşturur. Suçluluk duygusunda kaçınmak için kendi motivasyonları hakkında sürekli kendilerini kandırmak ve ahlaki bir kökeni olmayan hisleri ve eylemleri için ahlaki açıklamalar bulmak zorundadırlar (Kaczynski, 2019, s.25).

Buyruğun gücünü içselleştiren ve onunla birlikte yaşamlarını sürdüren bireyler kendilerini “aşırı sosyalleşmenin” içinde buldular: Bireyin tanımadığı, ona yabancı olan kimseler bile “uygarlığın bireyi” tarafından seilmeye başlandı ve bu durum “bir arada olma” ile sonuçlandı. Böylece uygarlığın istediği “ilerlemeler” mümkün olmaya başladı çünkü “ilerlemeler”in gerçekleşmesi için topluluğun aşırı sosyalleşmesi elzemdi. Bunu sağlayan toplum, artık *sanayi toplumu* için hazırды ve bu durum *hız* dünyasının kapılarını açtı; kentler büyüdü, şirketler açıldı, makineler icat edildi, iş gücü azaldı, makinelere dayalı şirketler tarafından sağlanan “kolaylaştırıcı” yaşam başladı, paranın daha fazla söz sahibi olmasıyla geçmişte oluşmuş sınıflaşmanın ilerlemesi kolaylaştı, bu sınıflaşmaya bağlı olarak “mülkiyet” ortaya çıktı, tüketim ise *hızlanarak* gittikçe artıyordu... *Sanayi toplumunun* sağladığı kolaylaştırıcı yaşam ve bu yaşama bağımlılık, insanın *zincirin* etkisiyle oldukça azalmış olan özgürlük parçasını da yok etmeye başladı:

“‘Özgürlük,’ güç sürecinden, hiç kimsenin, özellikle herhangi bir büyük organizasyonun müdahalesi, manipölasyonu ve yönlendirmesine tabi olmadan –ikame etkinliklerin yapay amaçları ile değil, gerçek amaçlarla- geçebilme imkanına sahip olmaktır. Özgürlük (birey olarak ya da küçük bir grubun üyesi olarak) kendi varoluşunun ölüm kalım meselelerini kontrol altında tutabilmektir: Gıda, kıyafet ve barınma ve kişinin çevresinde bulunabilecek herhangi bir tehlikeye karşı kendini savunabilmesi. Özgürlük güce sahip olmak demektir, başka insanları kontrol etmek üzerine bir güç değil, fakat kendi hayatının koşullarını kontrol edebilme gücü. Herhangi bir kişi ya da kurum (özellikle büyük bir organizasyon), kişinin üzerinde güç sahibi ise, bu güç ne kadar iyi niyetli, toleranslı ve müsamahalı kullanılırsa kullansın, bu kişi özgür değildir” (Kaczynski, 2019, s.81-82).

Kişinin ulaşmak istediği fiziksel ihtiyaçları, gereklilikleri vardır. Bu ihtiyaçları elde etmek için bir sürece girer. Bu durum ise bir güç mücadelesini barındırır; kişi elde etmek istediği şey uğruna bir amaç edinir ve onun peşinden koşarak ona ulaşmaya çalışır. Fakat *sanayi toplumu* kişinin amaçladığı şey(ler) uğruna girdiği güç mücadelesini ve güç mücadelesinin gerektirdiği çabayı,

fiziksel gereklilikler için çaba sarf etmeden ona “hazır” olarak verilen yapay etkinlikler (Kaczynski, 2019, s.36) ile kişinin elinden almıştır –ki sanayi toplumunun istediği de budur: Ona bir şeyleri kolay yoldan, “hız” ile “hazır” vererek kişiyi kendisine mecbur bırakmak. Fakat kişi, elinden alınan bu mücadelenin ne kadar değerli bir şey olduğunu fark etmez; “hazır” a konarak, verilen “hazır” şeyi kabul ederek gerçek amacından çıkar, ona verilen bu “yapay” şeye tâbi olur:

“Günümüzde insanlar kendileri için yaptıklarından çok, sistemin *onlar için* ya da *onlara* yaptıkları ile hayatta kalmaktadırlar. Ve kendileri için yaptıkları şeyler de, gittikçe artan bir oranda sistem tarafından oluşturulan kanallardan yapılmaktadır. Fırsatlar sistemin sunduğu fırsatlar olma eğilimindedir, fırsatlar kurallara ve düzenlemelere uygun olarak değerlendirilmelidir ve bir başarı şansına sahip olmak için uzmanların oluşturduğu teknikler takip edilmelidir”(Kaczynski, 2019, s.60).

Bireyin özgürlüğünü elinden alan ve güç mücadelesini kısıtlayarak onu *gerçek etkinlikler* yerine *yapay etkinliklere* sürükleyen *sanayi toplumunun* öznesi olan **şirketler**, birey üzerinde gerçekleştirdikleri bu ezici durumu onun düşünmesine fırsat vermeden, esasında özgürlüğünü kısıtlarken görünürde özgür gibi göstererek onun güvenini kazanır; onunla baskıcı bir şekilde emir vererek konuşmaz (tıpkı buyrukta olduğu gibi), kullandıkları aygıtlarla (reklam, pazarlama vs.) yapay etkinliklerini bireyin seçimine bırakarak –ki bu fırsat tanıma bir zorlamadır, kullandıkları aygıtlarla popülerlik oluşturan şirketler bu yol ile bireye seçim veriyor-muş gibi gözükse de tam tersine emir verir- onu “özgür” olduğuna inandırır. Bireyin özgür olduğuna olan inancı sadece *seçim hakkı* ile olmaz, seçim hakkının altında derin ve “görünürken görünmez” bir mekanizma vardır: Şeffaflık! Şirketler ürünleriyle ilgili hemen hemen her şeyi halka açık hâle getirerek bireylerin bilmesini sağlarlar. Bu bilgi aynı zamanda inanma ve güven ile çevrilidir; bilmeyen bireye verilen bilgi sayesinde o, şirketlere inanır ve güvenir (Ayrıca şeffaflık mekanizması sadece bilgiyi kullanmaz. Aynı zamanda şeffaflık şirketlerin söylemlerinin en önemli parçasıdır. Şeffaflık onlar için *kullanışlı bir enstrümandır*). Şirketlerin elde etmek istediği bu güvene cevabı bireylere özgürlük hissini sağlayacak olan seçim hakkı ile olur fakat şirketlerin seçim hakkı söylemi popülerlik barındırır: “Şeffaf iletişimin her şeyi düzgünleştirici, hizaya getirici bir etkisi vardır. Eş zamanlılığa ve bir örnekliliğe yol açar. Ötekiliği ortadan kaldırır” (Han, 2021, s.12).

Seçim hakkıyla özgürlüğe “sahip olan” bireyler gittikçe yayılırlar ve çevrelerini genişletirler. Seçim hakkıyla bireye “özel ve farklı” bir konum veren (görünür olarak) şirketler, popülerlik zemini oluşunca bireyleri sıradanlaştırır, bu sıradanlaşma ise bireyin düşüncesinde yansır. Bu durumun bariz bir şekilde gözükteği ve yaşandığı en önemli yer şirketlerin en büyük icadı olan sosyal medya ağlarıdır: “Şeffaflık insanı camlaştırır. Şiddeti de buradadır. Sınırsız özgürlük ve iletişim topyekûn kontrol ve gözetime dönüşüyor. Sosyal medya da giderek toplumsallığı gözetim altına alan ve sömüren dijital panoptikona benziyor daha çok” (Han, 2021, s.12). Bireyin yaşadığı, şirketler tarafından ona verilen sınırsız özgürlük ve ardından gelen popülerleşme yoluyla zorlama toplumun düşünce yapısını aynılaştırır. Çünkü şeffaflığın izlediği bu yol farklı bir düşünceye izin vermez. Sosyal medya ağlarında bir-leşme politik

doğruculuk aracılığıyla olur –ki bu mekanizma da şeffaflığın kullanıldığı en önemli yerlerden biridir. Birey özgürlüğün getirdiği seçim hakkıyla ağlara girer, sınırsız özgürlüğün içindedir o. Kimi zaman bu ağlarda kendi düşüncesi gördükleri karşısında farklı gelir. Fakat bir müddet sonra “politik doğruculuk bataklığına” girerek **a y n ı l a ş ı r**. Yaşanan bu durum da şirketlerin istedikleri kontrolü sağlamaktadır.

Diğer bir yandan şeffaflık *yapay etkinlikleri* gerçekleştirmek için *gerçek etkinliklerin* zemini olan *güç sürecinin* bozulmasında da en önemli par-çadır:

“Şeffaflık ve güç birbiriyle pek geçinemez. Güç gizliliğin arkasına saklanmayı sever. Arkanum’a başvurmak gücün uyguladığı bir tekniktir. Şeffaflık gücün bu gizli alanını ortadan kaldırır. Ama karşılıklı şeffaflık da giderek daha aşırı biçimler alan sürekli gözetleme ile sağlanabilir sadece. Gözetleme toplumunun mantığı budur. Dahası topyekûn kontrol, eylem özgürlüğünü yok eder ve sonuçta herkesin hizaya getirilmesiyle sonuçlanır. Özgür eylem alanları açan güvenin yerine kontrolü geçirmek mümkün değildir: ‘İnsanlar yöneticilerine inanmak ve ona güvenmek zorundadır; güvenleriyle ona belli bir eylem özgürlüğü verir ve sürekli bir gözetim ve denetimden feragat ederler. Böyle bir otonomi olmasa yöneticinin gerçekte tek bir adım atması mümkün olmazdı’” (Han, 2021, s.69).

Kişi *gerçek etkinliklerin* yerini tutan ikame, *yapay etkinlikler* ile sosyal medyayla “tatmin” yoluna girer. Sosyal medya ağları şeffaflık dozunun en yüksek olduğu yerdir. Buradaki güç durumu her ne kadar ağlardaki bireylerin “çokluğunun” veya politik doğruculukta olduğu gibi çokluk yoluyla bir şeyleri belirleme açısından güçlü-ymüş gibi gözükse de aslında güçsüzdür: Her şeyin açık olduğu belirsizliğin, olmadığı, her şeye ulaşılabilir bir yer sadece görünüşte güçlü olabilir. Oysa gizlilik ve kapalılık kolay erişilebilir bir şey olmadığı için güçlüdür.⁹ Fakat sosyal medyada bunlar mümkün olmadığı için güç durumundan bahsedemeyiz. Birey, bu ağların görünüşteki gücüne aldanarak *yapay etkinlikler* ile tatmine ulaşmaya çabalar. Böylece ağların içinde kalır. Şirketler bu durumda istedikleri gözetlemeyi sağlar ve bireyi kontrolde tutar. Kolay erişilebilir olan şeylerle zamanını sürdüren birey, kendisine açıklamalar (bilgiler) sunan, “özgürlük” veren şirketlere inanır.

Fakat bu özgürlük bir *yanılsamadır*:

“Şeffaflık her türlü bilgisizliğin ortadan kaldırılmış olduğu bir durumdur. Şeffaflığın hâkim olduğu yerde güvene yer yoktur. ‘Şeffaflık güven yaratır’ yerine ‘şeffaflık güveni ortadan kaldırır’ demek gerekir. Şeffaflık talebi, güven kalmadığında yüksek sesle dile

⁹ Güç, haz ve şeffaflık meselesi ile ilgili Chul-Han şöyle diyor: “Şeffaflık toplumu haz düşmanı bir toplumdur. İnsanın haz ekonomisinde haz ve şeffaflık bir arada bulunmaz. Şeffaflık libido ekonomisine yabancısıdır. Sırrın, peçenin, örtünmenin olumsuzluğu arzuyu kışkırtır ve hazza yoğunlaştırır. Bu nedenle ayartıcı maskelerle, yanılsamalarla, görünüşlerle *oynar*” (Han, 2021, s.31). Bu meseleye, özellikle libido ekonomisine bu yazının konusunu aştığını düşündüğüm için değinmedim fakat burayı belirtmeden de geçmek istemedim. Bu alıntıdan hareketle şeffaflık, açıklık-gizlilik, güç durumu, libido ekonomisi gibi konuları detaylandırmak isteyenler Freud’un *Mazoşizmin Ekonomik Sorunu*, Haz İlkesinin Ötesinde makalelerine ve Şahin Ateş’in *An Analysis Of The Freudian Economic Theory: Bisexuality and Historical of the Unconscious* tezine gidebilirler.

getirilmeye başlar. Güvene dayanan bir toplumda mütecaviz bir şeffaflık talebi olmaz. Şeffaflık toplumu, azalan güven nedeniyle kontrole önem veren bir güvensizlik ve şüphe toplumdur. Yüksek sesle dile getirilen şeffaflık talebi toplumun ahlaki temelinin kırılanlaşmış olduğunun ve dürüstlük, doğruluk gibi ahlaki değerlerin giderek önemin yitirdiğinin bir göstergesidir. Çökmekte olan ahlaki merciin yerini yeni toplumsal buyruk olan şeffaflık alır” (Han, 2021, s.70).

Şeffaflık öncesi toplumda, *buyruktan* ve *buyruğun* uzantısı olan yargılardan dolayı güven yoktu. İnsan, içinde barındırdığı, dışa vuramadığı saldırgan dürtülerini içine yönelterek *suçluluk duygusuna* giriyordu ve bu yüzden “uygarlığın bireyi” kendine dahi güven(e)miyordu. Bu durum bir eksiklikti. Birey “eksik olan”ın ihtiyacından dolayı güvenmek istiyordu. Uygarlığın GÖZÜ ise bu eksikliğin ve eksiklik bağlamındaki ihtiyacın farkındaydı. Bu yüzden güveni bireyine vermek amacıyla şeffaflığı kullandı. Bilgiler açığa çıktı, bilgi kanalları bireye gönderildi, görünürlük arttı. “Neden?” diye sorduğunda önceden yaşadığı suçluluktan kaynaklı bu soruyu bile soramayan birey şeffaflık sayesinde sadece soruyu sormakla kalmayıp ayrıntılı cevaplar aldı. Hatta cevap ile sınırlı kalmayıp, üstüne şirketler ona seçim yoluyla “özgürlük” verdi ve şirketlerin geliştirdiği ağlar sayesinde bu özgürlük gittikçe artarak “sınırsız özgürlüğe” dönüştü. Fakat bu güven ve özgürlük tamamen bir *yanılsamaydı*. Geçmişteki o *buyruk* bir gözetim ve kontrol aracıydı fakat sertti, üstelik acı vericiydi. Hem acı verici olduğu için hem de sanayinin gelişimi acıyı azaltırken ve “yaşamı kolaylaştırırken” o sert *buyruğun* yerini *şeffaflık* aldı. Birey ağlarla birlikte kendisine verilen sınırsız özgürlüğün ve “kolay yoldan” ulaşabildiği *gerçek etkinliklerin* ikâmesi olan *yapay etkinliklerin* tadını çıkardı. Böylece uygarlığın yeni gücü olan şirketlerin istediği kontrol sağlandı. Şirketlerin ağlar vasıtasıyla bireye sunduğu özgürlüğün altında bireylerin *verileri* vardı: Onlarla ilgili **her şey**! “Özgür” birey, kendisini kontrol eden şirketlerin “kölesi” oldu. *Zincirden* çıktığını sanan birey, yeniden, bu defa *görünmeyen bir zincirle* sarmalandı...

Artık Çentiğin Bir Anlamı Yok!

Büyük bilge “Çemberde başlangıç ve son ortaktır” (Herakleitos, 2020, s.16) demişti. *Çemberin* başı bilgisizlik ve korku ile doluydu. *Çemberin* sonunda ise ucu bucağı olmayan bir “bilgi yığını” ve sınırsız “korkusuzluk” hâkim. *Çemberin* başında ve ortalarında korkuyu gidermeye çabalayan “şeyler” vardı fakat *çemberin* sonunda bunların hiçbirinin bir önemi yok. Freud, “Kaygıyı arttıran şey üst düzey bilginin kendisidir çünkü tehlikenin erken tanınmasını olası kılar” (Freud, 2016, s.391) demişti. *Çemberin* sonu üst düzey bilgi ile dolu fakat “tehlike”, tehlike olarak değil “büyük kolaylık” olarak görülüyor. *Çemberin* ortalarında olan YASAnın ve onun formlarının etkisi *çemberin* sonunda yer almıyor. *Çemberin* sonundaki yasa: Yasasızlık. *Çemberin* başında “ilkel insan” fiziksel bir gereklilik olan var olma ihtiyacını fiziksel bir eylem olan çentik ile giderirken, *çemberin* sonundaki *modern yaratık* bu ihtiyacı *yapay* etkinliğin bir örneği olan yapaya “tıklama” ile gideriyor-muş gibi görünüyor...

K

Yabancınnn sözlerinden sonra çıplak hissizliğı hissetmişti. Tarif edememenin verdiği acıyı dindirmek için sordu:

“Nasıl kurtulacağım?”

Yabancı ayağı kalktı, nefesini ve çıplağı bakışını hiç uzatmadı.

“Sahici bir kuşkuyla!” Dedi. Atına atladı ve hiçliğı geri döndü.

Kaynakça:

Beckett, S. (2021). *Eşlik*. (Uğur Ün, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Freud, S. (2016). "Anksiyete." S. Freud. İçinde *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları* (E. Kapkın, & A. Tekşen, Çev., s.389-408) İstanbul: Payel Yayınları.

Freud, S. (1999a). "Totem ve Tabu." S. Freud. İçinde, *Dinin Kökenleri* (Selçuk Budak, Çev., s.43-229). İstanbul: Öteki Yayınevi.

Freud, S. (1999b). "Musa ve Tektanrıcılık: Üç Deneme" S. Freud. İçinde, *Dinin Kökenleri* (Selçuk Budak, Çev., s.243-393).

Freud, S. (2015a). "Uygarlaşmış Cinsel Ahlak ve Çağdaş Sinir Hastalığı" S. Freud. İçinde, *Uygarlık Toplum ve Din* (Emre Kapkın, Çev., s.31-52). İstanbul: Payel Yayınları.

Freud, S. (2015b). "Bir Yanılsamanın Geleceği" S.Freud. İçinde *Uygarlık Toplum ve Din* (Emre Kapkın, Çev., s.165-221). İstanbul: Payel Yayınları.

Freud, S. (2015c). "Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları" S. Freud. İçinde *Uygarlık Toplum ve Din* (Emre Kapkın, Çev., s. 223-314). İstanbul: Payel Yayınları.

Han, B.C. (2021). *Şeffaflık Toplumu*. (Haluk Barışcan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Herakleitos. (2020). *Fragmanlar*. (Cengiz Çevik, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kaczynski, T. (2019). *Sanayi Toplumu ve Geleceği*. Erişim: 29.07.2022, <https://anarcho-copy.org/book/theodore-kaczynski-sanayi-toplumu-ve-gelecegi/>

Nietzsche, F. (2021). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (Ahmet İnam, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Nietzsche, F. (2017). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. (Ahmet İnam, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Nietzsche, F. (2020). *Putların Alacakaranlığı*. (Mustafa Tüzel, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Soysal, S. (2020). *Nietzsche: Perspektivizm, Güç İstenci, Doğruluk*. İstanbul: Say Yayınları.

Zupancic, A. (2018). *Neden Psikanaliz?* (Barış Engin Aksoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Wittgenstein, L. (2020). *Tractatus Logico-Philosophicus*. (Oruç Aruoba, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.